

Alcohol, drugs en agressie in het uitgaansleven

Uitgaan is voor veel mensen een fijne manier om te ontspannen en nieuwe mensen te ontmoeten. Soms gaat het echter mis: door alcohol- en/of drugsgebruik kan er bijvoorbeeld agressie ontstaan. Alcohol- en/of drugsgebruik vergroten de kans om te maken te krijgen met uitgaansagressie [1]. Maar je kunt nooit alleen naar het gebruik van middelen kijken. Bij uitgaansagressie gaat het bijna altijd om een complex samenspel tussen alcohol- en/of drugsgebruik, kenmerken van personen en groepen en de uitgaansomgeving zelf.

- In deel 1 van deze infosheet leggen we uit wat uitgaansagressie is, welke rol alcohol en drugs spelen bij het ontstaan van agressie en welke risicofactoren en omstandigheden van belang zijn.
- In deel 2 geven we tips om uitgaansagressie te verminderen voor professionals die hier beleidsmatig of in de uitvoering mee te maken hebben.

Deel 1: Wat is uitgaansagressie en hoe spelen alcohol en drugs een rol?

Wat is uitgaansagressie?

Uitgaansagressie is agressie die ontstaat of plaatsvindt in het uitgaansleven, vaak onder invloed van alcohol en/of drugs. Het gaat om gedrag waarmee iemand een ander schade wil toebrengen of frustratie uit op een manier die persoonlijke of materiële schade veroorzaakt [2,3]. Dat kan variëren van onvriendelijke of kwetsende opmerkingen tot fysiek geweld.

Deze vorm van agressie speelt specifiek in de uitgaansomgeving zoals bars, clubs, evenementen en festivals, maar ook op straat rondom uitgaanslocaties. De agressie kan gericht zijn tegen andere bezoekers, toevallige voorbijgangers, barpersoneel, beveiliging en festivalmedewerkers, BOA's en politie.

We onderscheiden o.a. onderstaande vormen van agressie:

- 1 Fysieke agressie. Voorbeelden zijn duwen, slaan, schoppen [4].
- 2 Verbale agressie. Voorbeelden hiervan zijn schreeuwen, beledigingen en bedreigingen [4].
- 3 Agressie in lichaamshouding. Voorbeelden zijn zich groot maken, vooroverbuigen, intimiderende non-verbale signalen, zoals dreigende gebaren [5].
- 4 Seksuele agressie (seksueel grensoverschrijdend gedrag) zoals ongewenste aanrakingen, betasting, gedwongen zoenen en gedwongen seks [6], (zie ook kader 1).
- 5 Bij problemen zoals vandalisme, vernieling, overlast, aantasting van de openbare orde en diefstal kan agressief gedrag ook een rol spelen [7].

Kader 1: Seksuele agressie in het Grote Uitgaansonderzoek

Het Grote Uitgaansonderzoek uit 2023 geeft zicht op grensoverschrijdend gedrag onder uitgaanders in Nederland. Daaruit blijkt dat vrouwen aanzienlijk vaker slachtoffer zijn dan mannen. Zo geeft 84,5 procent van de heterovrouwen aan in het afgelopen jaar minstens één keer ongewenst te zijn aangeraakt, een percentage dat vrijwel gelijk ligt bij LHBTIQ+ vrouwen (84,8 procent). Onder LHBTIQ+ mannen komt dit minder vaak voor (54,6 procent), terwijl heteromannen dit het minst rapporteren (39,5 procent).

Hoewel vrouwen relatief vaak te maken hebben met ongewenste aanrakingen, ervaren mannen juist vaker fysieke of verbale agressie. Zo zegt 71,3 procent van de heteromannen dat zij in het afgelopen jaar minimaal één keer agressie hebben meegemaakt. Het onderzoek geeft geen duidelijk inzicht in de rol die alcohol- en drugsgebruik bij deze incidenten speelt.

Hoe vaak komt alcohol- en drugsgerelateerde uitgaansagressie voor?

Veel agressie die ontstaat in het uitgaansleven wordt mede veroorzaakt of versterkt door het gebruik van alcohol. De rol van drugs bij agressie is vermoedelijk kleiner.

Hier is minder onderzoek naar gedaan en bovendien wordt in het uitgaansleven veel vaker alcohol gebruikt dan drugs, waardoor de invloed van alcohol sterker zichtbaar is. Voor Nederland zijn er geen actuele cijfers over het aandeel van alcohol- en/of drugsgebruik bij incidenten van agressie in het uitgaansleven. Eerder (deels internationaal) onderzoek geeft echter wel een indicatie van de omvang.

- Ongeveer 30% van de Nederlandse uitgaanders heeft zich tijdens het uitgaan wel eens agressief of opgefokt gevoeld. Bijna een kwart is wel eens bij een vechtpartij betrokken geweest. In bijna alle gevallen was er sprake van alcoholgebruik [8].
- 10% van de Noorse uitgaanders rapporteerden dat ze wel eens betrokken waren bij fysiek uitgaansgeweld, terwijl ze onder invloed waren van alcohol [9].
- Ongeveer de helft van de vrouwen en een kwart van de mannen uit Spaans uitgaansonderzoek heeft alcohol en/of drugsgerelateerd seksueel geweld meegemaakt. In de meeste gevallen ging het om alcohol [10].
- Australische uitgaanders die tijdens een avond stappen zowel alcohol als drugs gebruikten (vooral ecstasy), rapporteerden vaker eerdere betrokkenheid bij agressieve incidenten dan bezoekers die alleen alcohol hadden gedronken. Dit onderzoek toont echter geen duidelijk causaal verband aan. Mogelijke verklaringen zijn bijvoorbeeld dat mensen die drugs combineren gemiddeld vaker en langer uitgaan, waardoor hun kans op betrokkenheid bij agressie groter wordt [11].

Kader 2: Wet middelenonderzoek bij geweldplegers (WMG)

Sinds 2017 kunnen zwaardere straffen worden opgelegd aan personen die onder invloed van alcohol en/of drugs een geweldsdelict plegen, ook in de uitgaanssetting. De Wet middelenonderzoek bij geweldplegers (WMG) maakt het mogelijk verdachten te verplichten mee te werken aan onderzoek naar het gebruik van alcohol en de drugs amfetamine, methamfetamine en cocaïne. Meer informatie is te vinden op NationaleDrugMonitor.nl.

De effecten van alcohol en drugs

Alcohol en drugs zijn middelen met een psychoactieve werking: ze beïnvloeden het brein en daarmee iemands denkvermogen, emoties en gedrag. Deze effecten treden vrijwel direct op en kunnen in sommige gevallen leiden tot of bijdragen aan agressief gedrag. Hieronder beschrijven we wat er bekend is over de invloed van alcohol en drugs op gevoelens en cognitieve functies en hoe deze invloed kan bijdragen aan agressie.

Belangrijk daarbij is dat agressie en geweld zelden door één factor wordt veroorzaakt. Persoonskenmerken, groepsprocessen, sfeer, normen en omstandigheden in de omgeving spelen vrijwel altijd een grote rol. Het middel alleen verklaart agressie dan ook nooit volledig; het is meestal de combinatie van middel, persoon en context die bepaalt of agressie ontstaat.

Alcohol

- Alcohol kan op zowel korte als lange termijn agressie veroorzaken, inclusief seksueel geweld [12, 13, 14]. Hoe meer men drinkt, hoe hoger de kans op agressief gedrag en des te ernstiger het delict. Het drinken van meer dan vijf glazen alcohol verhoogt het risico dat iemand als plegger betrokken raakt bij een gewelddadig incident [15]. Persoonlijke kenmerken spelen hierbij wel een belangrijke rol, waarover later meer.
- Alcohol veroorzaakt agressie via verschillende mechanismen in het brein.
  - Het verslechtert controle-processen waardoor mensen sneller impulsief reageren [16]. Ambigue sociale reacties worden sneller als bedreigend ervaren [17].
  - Mensen krijgen onder invloed van alcohol makkelijker last van tunnelvisie (alcohol myopia). Hierdoor ontstaat een focus op opvallende of provocerende signalen, terwijl remmende signalen minder goed binnenkomen. Waardoor sociale situaties minder goed worden beoordeeld [13,18].
  - Ook zijn mensen door alcohol meer gericht op het moment, en denken ze minder na over de lange-termijn gevolgen van hun gedrag [19].
- Daarnaast hebben sommige mensen de *overtuiging* dat alcohol hen agressief kan maken. Deze overtuiging kan als een *self-fulfilling prophecy* werken: mensen gedragen zich agressief omdat ze *denken* dat alcohol hen agressief maakt [20].

Disclaimer: onderstaande studies richten zich uitsluitend op de effecten van de drug zelf en niet op de combinatie met persoon en context. Daardoor kunnen ze geen volledig beeld geven van de dynamiek. Dit betekent echter niet dat er wel of geen samenhang kan zijn tussen drugsgebruik en agressie.

Drugs

- Ondanks dat stimulerende drugs vaak met agressie in verband worden gebracht, is er weinig wetenschappelijke onderbouwing dat drugs als cocaïne en amfetamine agressie veroorzaken [21, 22, 23]. Agressie in een onderzochte groep mensen die cocaïne recreatief gebruiken werd meer bepaald door de karaktereigenschappen van deze personen zoals verstoorde impulsregulatie en antisociale persoonlijkheidskenmerken, dan door het gebruik van cocaïne [24].
- Er wordt vaak gesteld dat het combineren van alcohol en cocaïne kan leiden tot agressief gedrag, maar hier is weinig wetenschappelijk bewijs voor [25].
- MDMA staat bekend als een middel dat gevoelens van empathie en verbondenheid kan vergroten. In de dagen na gebruik is echter een verhoogde kans op prikkelbaarheid en agressie beschreven [26, 27]. Het verband tussen MDMA en agressie is niet

eenduidig: sommige studies suggereren dat MDMA agressie kan bevorderen, maar deze bevindingen zijn moeilijk te interpreteren, omdat vaak ook alcohol wordt gebruikt. De meeste onderzoeken wijzen erop dat zelf gerapporteerde agressie niet *direct* optreedt, maar vooral ongeveer vier dagen na MDMA-gebruik wordt gemeld [27].

- Er is een beetje bewijs dat synthetische cathinonen (zoals 3-MMC) bij sommige personen agressie kunnen veroorzaken [28], maar het onderzoek hiernaar is nog erg beperkt.

Kader 3: Opwindingsdelier

Stimulerende drugs als cocaïne, amfetamine en cathinonen kunnen in zeldzame gevallen leiden tot een opwindingsdelier. Dit is een extreme (medische nood-) toestand, dat zich o.a. kan uiten in ongerichte (dus niet op een persoon) agressie [29, 30]. Het is belangrijk dat professionals een opwindingsdelier kunnen onderscheiden van ander agressief gedrag, omdat het om een ernstige medische situatie gaat.

Personen en contexten waar alcohol- en drugsgerelateerd uitgaansgeweld vaker voorkomt

Alcohol- en drugsgerelateerde agressie in het uitgaansleven staan nooit op zichzelf. Ze hangen altijd samen met de culturele normen, kenmerken van de persoon en de kenmerken van de uitgaansomgeving waar het agressieve gedrag plaatsvindt. Inzicht in kenmerken en contexten waarbij risico's groter zijn, is van belang bij het vormgeven van preventiebeleid.

- Mensen die van zichzelf meer boosheid ervaren en sneller geïrriteerd zijn, hebben een grotere kans om agressief te worden door alcoholgebruik [24].
- Alcoholgerelateerde agressie in het uitgaansleven komt vaker onder mannen die jonger zijn dan 25 jaar. Ook het hebben van een praktisch opleidingsniveau en woonachtig zijn in een lagere sociaaleconomische wijk, hangen samen met een grotere kans op betrokkenheid bij uitgaansagressie [31,2,9]. Mannen die willen voldoen aan masculiene normen vertonen vaker alcohol-gerelateerde agressie [32].
- Mensen die vaker dronken zijn, indrinken voor het uitgaan en andere middelen dan alcohol gebruiken, zijn vaker betrokken bij uitgaansgeweld [9, 33].
- Verschillende factoren in de uitgaanslocatie spelen een rol. Er is een verhoogde kans op agressie bij uitgaansgelegenheden waar weinig toezicht, regels of sociale controle is. Mensen raken makkelijker ontremd als er geen controle is en dus minder risico om gezien, herkend, gestoord of betrappt te worden. Ook rondhangende gasten na sluitingstijd zijn voorspellend, voor zowel het vaker voorkomen, als ernstigere vormen van de agressie [34].
- Een ongunstige fysieke omgeving in uitgaansgelegenheden, zoals drukte, slechte doorstroom, gebrekkige ventilatie, viezigheid en hoge temperaturen, hangt samen met meer dronkenschap en een grotere kans op agressie, al dan niet gerelateerd aan middelengebruik. Voldoende zitplekken of 'chill-out' ruimtes helpen daarentegen juist om incidenten te voorkomen, doordat bezoekers kunnen herstellen en tot rust komen. Verlichting in cafés of clubs speelt ook een rol: te felle verlichting kan irritatie opwekken, terwijl donkere hoekjes de kans vergroten op onwenselijk gedrag, zoals drugsgebruik, dealen of seksueel grensoverschrijdend gedrag [34,35]
- Tot slot speelt ook bejegening door personeel, beveiliging en politie een rol bij escalatie of de-escalatie [36,37,38,9].

Deel 2: Hoe kan agressie in het uitgaansleven zo veel mogelijk worden voorkomen?

Interventies om agressie in het uitgaansleven te voorkomen en te hanteren kunnen gericht zijn op het alcohol- en drugsbeleid, op het signaleren en reageren op beginnende agressie en op andere risicofactoren in de persoon en de omgeving. Van een integrale aanpak met maatregelen op al deze drie terreinen kan het meest verwacht worden. Dit geldt eveneens voor een aanpak op basis van een risicoanalyse die preventieve maatregelen, handhaving en repressie combineert. Bekijk ook de [inspiratiekaart Integrale aanpak uitgaansomgeving](#).

• Probleemanalyse

Om de aard en omvang van agressieproblemen in kaart te brengen kan een risicoanalyse gedaan worden. De [Scanner Lokaal Drugsbeleid](#) of de [Scanner Lokaal Alcoholbeleid](#) kan worden ingezet om te bepalen welke partijen kunnen bijdragen aan oplossingen. Binnen de KVVU (meer informatie over de KVVU onder samenwerking) biedt de [veiligheidsanalyse](#) de mogelijkheid om problemen op het specifieke gebied van uitgaansagressie te analyseren en gericht aan te pakken. Via de [keuzewijzer Veilig Uitgaan](#) zijn effectieve en/of de meest gehanteerde [aanpakken van geweld](#) te vinden. De politie is, al dan niet via een [gebiedsscan](#), een onmisbare bron om het agressieprobleem nader in kaart te brengen.

• Samenwerking

Het is essentieel dat verschillende partijen (gemeente, horeca, beveiliging/BOA's, politie, verslavingszorg) samenwerken. Betrokkenheid kan geformaliseerd worden in een werkgroep of worden vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst. Ook kan het opstellen van een [convenant Veilig Uitgaan](#) hierbij helpen. Dit is een samenwerkingsafspraken waarin doelen, verantwoordelijkheden en concrete afspraken worden beschreven voor een veilig uitgaansgebied. Hierbij gaat het om 1) toezicht en handhaving, 2) de veiligheid van bezoekers en personeel, 3) de preventie van alcohol- en drugsgebruik en 4) de inrichting van de openbare ruimte. In het convenant wordt ook vastgesteld wat de partners afspreken en hoe ze samenwerken. Met behulp van het meet- en verbeterinstrument [De Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan](#) (KVVU) kan worden beoordeeld hoe goed de samenwerkingsafspraken

worden uitgevoerd, of de preventieve en operationele maatregelen effectief zijn, waar de risico's zitten en hoe beleid en praktijk kunnen worden verbeterd.

• Deurbeleid en huisregels: communiceren van normen

Bij een goed [deurbeleid](#) is het optreden van portiers niet agressief of confronterend, maar gericht op veiligheid en bescherming van de bezoeker. Communiceer huisregels duidelijk, zichtbaar en eenvoudig zodat bezoekers weten wat wel en niet mag. Ook het consequent naleven en handhaven van deze regels vormt een duidelijk signaal dat overmatig drinken en agressief gedrag niet worden getolereerd. Een voorbeeld uit Rotterdam laat zien hoe je dit kan vormgeven: [Rotterdam, uitgaansstad voor iedereen](#). - [Panel Deurbeleid Rotterdam](#).

• Trainingen voor uitgaansprofessionals

Voor horecapersoneel (barmedewerkers, portiers maar ook toilet- en garderobemedewerkers) zijn er diverse trainingen waar aandacht is voor het voorkomen van of het omgaan met agressie en geweld. Een greep uit het aanbod:

- De training [Barcode](#) leert barpersoneel o.a. hoe zij dronkenschap en drugsgebruik kunnen herkennen en hoe zij agressie kunnen voorkomen door adequaat te reageren op incidenten.
- [Safer Clubbing](#) van Koninklijke Horeca Nederland (KHN) is een training voor werknemers in clubs om ze te leren preventief en de-escalerend te handelen als ze te maken krijgen met o.a. agressie en (seksueel) grensoverschrijdend gedrag.
- KHN organiseert de training [Omgaan met ongewenst gedrag en agressie](#) voor horecaondernemers en hun medewerkers.
- Ook kan horecapersoneel leren adequaat te handelen bij mensen die onwel raken of onhandelbaar worden door het gebruik van alcohol en/of drugs, met een training [EHBDu](#) (Eerste Hulp bij Drank- en Drugsincidenten in het uitgaanscircuit).
- Hoewel er geen standaard is voor bejegening van mensen onder invloed, zijn er wel voorbeelden van escalerend en de-escalerend optreden. Deze voorbeelden zijn aangedragen door experts en komen uit [De Juiste snaar](#).

Voorbeelden van escalerend en de-escalerend optreden en handelen.

Escalerend optreden	De-escalerend optreden
<ul style="list-style-type: none"> • De strijd of de discussie aangaan • Het non-verbaal normeren van gedrag • Te snel oordelen • Het interpreteren van onhandig gedrag onder invloed als onwil of provocatief gedrag • Een te dominante aanwezigheid van beveiligers of politie bij de eerste hulp • De inzet van onervaren of ongeschikte (bijvoorbeeld te jonge, te negatief over drugs oordelende of getraumatiseerde) professionals. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niet de strijd of discussie aangaan • Bewust zijn van het eigen non-verbale gedrag • Geduldig blijven en respectvol en eerlijk zijn in de communicatie • Het benoemen van gedrag en niet de persoon • Vroegsignalering van probleemgroepen en probleemgevallen, hen aanspreken en uit de anonimiteit halen • Duidelijk zijn als het gaat om regels en grenzen stellen • Het niet te lang laten doorlopen van een conflict of kortdaat handelen • Begrip hebben voor en kennis hebben van de beperkingen van iemand onder invloed • Het scannen van de informele leider in de groep en deze aanspreken of verantwoordelijk maken voor het gedrag van anderen • Het separeren, uit het zicht brengen, van de pleger(s) uit een menigte.

• Toezicht en handhaving

Dit omvat het vaststellen van regels en het toezicht en de handhaving op de naleving ervan.

- Afspraken: horecaondernemers kunnen een alcohol-, drugs- en medicijnbeleid (ADM-beleid) voeren waarin o.a. vastgelegd kan worden dat personeel geen alcohol/drugs tijdens dienst gebruikt. Gemeente, politie en horeca moeten de normen voor dronkenschap ('kennelijke staat') en drugs gezamenlijk vaststellen.
- Handhaving rondom doorschenken en dronkenschap. Benut wetgeving o.a. vanuit de Alcoholwet: leeftijdsgrens, het verbod op toelating van mensen in kennelijke staat van dronkenschap, doorschenken bij dronkenschap en het doorgeven van alcohol aan minderjarigen. Ook kunnen gemeenten een aanpak vormgeven om dronkenschap en doorschenken in het uitgaansleven tegen te gaan.
- Portiers kunnen bij de ingang drugs in beslag nemen en deponeren in drugskluizen. De kluizen hebben als doel ervoor te zorgen dat portiers niet met afgenomen drugs over straat hoeven om de vangst

bij de politie af te geven. Voor drugscontrole kan ook een dropbox voor anonieme afstandsdoening worden ingezet.

- Coachend handhaven: dit betekent dat handhavers niet alleen optreden, maar ook actief helpen, uitleggen en begeleiden om gewenst gedrag te stimuleren en escalatie te voorkomen. Ook kunnen jongerenwerkers worden ingezet om op te treden als gastheer van een uitgaansgebied, naast de reguliere ordehandhaving.
- De horecatelefoon kan worden ingezet tegen (potentiële) daders van crimineel en overlastgevend gedrag. Het kan de veiligheid in het uitgaansgebied vergroten door (escalatie van) geweld en overlast te voorkomen.
- Een Sus-team bestaat uit particuliere beveiligers die uitgaanders aanspreken op ongewenst gedrag. De beveiligers sussen, corrigeren en wijzen op (gedrags) regels. Zo voorkomt een Sus-team dat situaties tijdens het uitgaan uit de hand lopen.
- Met de Collectieve horecaontzegging (CHO) kunnen overlastgevers en criminelen uit horeca

geweerd worden. Iemand die geweld in een uitgaansgelegenheid pleegt, krijgt een ontzegging voor alle aangesloten horecagelegenheden. Naast straf kan iemand ook worden doorverwezen voor hulp bij een instelling voor verslavingszorg. Ordeverstoorers kunnen ook een gebiedsverbod krijgen.

- Met het Openbare Orde Team (OOT) wordt politiecapaciteit ingezet voor een specifiek probleem en op locaties waar agressie het meest voorkomt (hotspots). De inzet is vooral gericht op handhaving van de openbare orde tijdens de horecanachten. Bekijk hier voorbeelden Veilig Uitgaan uit de praktijk.

• **Inrichten van de fysieke omgeving**

Dit betreft aanpassingen in de fysieke omgeving, met als doel gezonde keuzes makkelijker te maken en zo agressie en overlast te voorkomen of te verminderen.

Voorbeelden zijn:

- Het toepassen van product- en prijsbeleid: alcoholische dranken minder zichtbaar maken, alcoholvrije opties beter zichtbaar maken en hogere prijzen voor alcohol.
- Het verbreden en aanbieden van alternatief horeca-aanbod dat niet afhankelijk is van inkomsten uit alcohol.
- Het aanpassen van de inrichting van cafés en clubs. Houd het geluidsvolume laag, zorg voor goede ventilatie, vermijd donkere hoekjes en voorkom te hoge temperaturen. Voor clubs zijn chill-out rooms handig waar uitgaanders kunnen uitrusten en wat eten.

- Aanpassing van sluitingstijden in de horeca kan ervoor zorgen dat het uitgaanspubliek vroeger uitgaat, verspreid naar huis gaat en/of minder alcohol drinkt.
- Zorg voor voldoende straatverlichting, plaats camerabewaking.
- Zorg voor voldoende en regelmatige aanwezigheid van toezichthouders.

Meer weten? Lees ook de Factsheet Omgevingspreventie in het uitgaansleven.

• **Overige preventieactiviteiten**

- De campagne 'Ben je oké?' van Rutgers is een publiekscampagne die ongewenst seksueel gedrag en straatintimidatie bespreekbaar maakt en voorkomt. Het traint omstanders om in te grijpen met de eenvoudige vraag "Ben je oké?", wat drempelverlagend werkt.
- Ask for Angela is een programma waarbij iemand die zich onveilig voelt discreet om hulp kan vragen door naar 'Angela' te vragen, waarna getraind personeel ondersteunt om een onveilige situatie te beëindigen.
- In Rotterdam is Safe'R Spot een veilige haven voor uitgaanspubliek. Hier kunnen mensen terecht die tijdens het uitgaan hulp of ondersteuning nodig hebben.

Uitgaansopvoeding en de rol van ouders

Ouders hebben invloed op hun kinderen, ook nog op latere (uitgaans)leeftijd. Ouders kunnen bijvoorbeeld duidelijke afspraken maken over hoe laat hun pubers thuis moeten komen na het uitgaan, met wie ze gaan en hoe. Ook kunnen ze afspraken maken over roken, vaperen, alcohol- en drugsgebruik. Op helderopvoeden.nl vinden ouders handvatten en tips. Professionals kunnen informatie vinden in de toolbox Helder Opvoeden. In Utrecht organiseert de gemeente "de 'Uit met ouders'-avonden" waarbij ouders kennismaken met het Utrechtse uitgaansleven en hun kennis over middelengebruik (alcohol en drugs) vergroten".

- 1] Hyder, S., Coomber, K., Pennay, A., Droste, N., Curtis, A., Mayshak, R., ... & Miller, P. G. (2018). Correlates of verbal and physical aggression among patrons of licensed venues in Australia. *Drug and alcohol review*, 37(1), 6-13.
- 2] Allen, J. J., & Anderson, C. A. (2017). Aggression and violence: Definitions and distinctions. *The Wiley handbook of violence and aggression*, 1, 1-14.
- 3] van den Brink, G., (2002). Geweld als uitdaging. *De betekenis van agressief gedrag bij jongeren, NIWZ, Utrecht*. Geraadpleegd van: Geweld als uitdaging 3e dr 2011.QXD:Geweld als uitdaging 3e dr BW.QXD
- 4] Graham, K., & Wells, S. (2001). Aggression among young adults in the social context of the bar. *Addiction Research & Theory*, 9(3), 193-219.
- 5] Parrott, D. J., & Giancola, P. R. (2007). Addressing "The criterion problem" in the assessment of aggressive behavior: Development of a new taxonomic system. *Aggression and Violent Behavior*, 12(3), 280-299.
- 6] Quigg, Z., Bigland, C., Hughes, K., Duch, M., & Juan, M. (2020). Sexual violence and nightlife: A systematic literature review. *Aggression and violent behavior*, 51, 101363.
- 7] Graham, K., & Homel, R. (2009). Raising the Bar (1st ed.). Willan. <https://doi.org/10.4324/9781843925446>
- 8] Goossens, F. X., Frijns, T., Van Hasselt, N. E., & Van Laar, M. W. (2013). Het grote uitgaansonderzoek 2013. *Uitgaanspatronen, middelengebruik en risicogedrag onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen*.
- 9] Nordfjærn, T. (2017). Violence involvement among nightlife patrons: The relative role of demographics and substance use. *Aggressive behavior*, 43(4), 398-407.
- 10] Prego-Meleiro, P., Recalde-Esnoz, I., Sordo, L., Del Castillo, H., García-Ruiz, C., Montalvo, G., & Lopez-Cuadrado, T. (2024). Drug-facilitated sexual assault in youth nightlife contexts in Spain. *Public health*, 233, 157-163.
- 11] Norman, T., Peacock, A., Bruno, R., Chan, G., Morgan, A., Voce, I., ... & Miller, P. G. (2019). Aggression in the Australian night time economy: A comparison of alcohol only versus alcohol and illicit drug consumption. *Drug and alcohol review*, 38(7), 744-749.
- 12] Bushman, B. J., & Cooper, H. M. (1990). Effects of alcohol on human aggression: An integrative research review. *Psychological bulletin*, 107(3), 341.
- 13] Heinz, A. J., Beck, A., Meyer-Lindenberg, A., Sterzer, P., & Heinz, A. (2011). Cognitive and neurobiological mechanisms of alcohol-related aggression. *Nature Reviews Neuroscience*, 12(7), 400-413.
- 14] Crane, C. A., Godleski, S. A., Przybyla, S. M., Schlauch, R. C., & Testa, M. (2016). The proximal effects of acute alcohol consumption on male-to-female aggression: A meta-analytic review of the experimental literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, 17(5), 520-531.
- 15] Kuypers, K. P., Verkes, R. J., van den Brink, W., van Amsterdam, J. G., & Ramaekers, J. G. (2020). Intoxicated aggression: Do alcohol and stimulants cause dose-related aggression? A review. *European Neuropsychopharmacology*, 30, 114-147.
- 16] Potenza, M. N., & De Wit, H. (2010). Control yourself: alcohol and impulsivity. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 34(8), 1303-1305.
- 17] Pedersen, W. C., Vasquez, E. A., Bartholow, B. D., Grosvenor, M., & Truong, A. (2014). Are you insulting me? Exposure to alcohol primes increases aggression following ambiguous provocation. *Personality and social psychology bulletin*, 40(8), 1037-1049.
- 18] Giancola, P. R., Josephs, R. A., Parrott, D. J., & Duke, A. A. (2010). Alcohol myopia revisited: Clarifying aggression and other acts of disinhibition through a distorted lens. *Perspectives on Psychological Science*, 5(3), 265-278.
- 19] Bushman, B. J., Giancola, P. R., Parrott, D. J., & Roth, R. M. (2012). Failure to consider future consequences increases the effects of alcohol on aggression. *Journal of experimental social psychology*, 48(2), 591-595.
- 20] Bègue, L., Subra, B., Arvers, P., Muller, D., Bricout, V., & Zorman, M. (2009). A message in a bottle: Extrapharmacological effects of alcohol on aggression. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(1), 137-142.
- 21] van Amsterdam, J., & Niesink, R. (2017). Geweld door alcohol en drugs (II) Alcohol, cocaïne, amfetamine en agressie. *Verslaving*, 13(3), 189-197.
- 22] Hoaken, P. N., & Stewart, S. H. (2003). Drugs of abuse and the elicitation of human aggressive behavior. *Addictive behaviors*, 28(9), 1533-1554.
- 23] O'Malley, K. Y. (2024). *Examining the Relationship between Amphetamine-Type Substances and Aggression* (Doctoral dissertation, Swinburne).
- 24] Giancola, P. R. (2002). The influence of trait anger on the alcohol-aggression relation in men and women. *Alcoholism: Clinical and experimental research*, 26(9), 1350-1358.
- 25] van Amsterdam, J., & van den Brink, W. (2023). Combined use of cocaine and alcohol: A violent cocktail? A systematic review. *Journal of forensic and legal medicine*, 100, 102597.
- 26] Ramaekers, J.G., Verkes, R.J., van Amsterdam, J.G.C., van de Brink, W., Goudriaan, A.E., Kuypers, K.P.C., Arends, R., Schellekens, A.F.A. (2016) Middelengebruik en geweld. Een literatuurstudie naar de relatie tussen alcohol, drugs en geweld. Geraadpleegd van: 166657.pdf
- 27] Sayrafizadeh, N., Ledwos, N., Husain, M. I., & Castle, D. J. (2024). Aggressive behaviours associated with MDMA and psychedelics: a narrative review. *Acta neuropsychiatrica*, 1-13.
- 28] Daziani, G., Lo Faro, A. F., Montana, V., Goteri, G., Pesaresi, M., Bambagiotti, G., ... & Montana, A. (2023). Synthetic cathinones and neurotoxicity risks: a systematic review. *International Journal of Molecular Sciences*, 24(7), 6230.
- 29] Mash, D. C. (2016). Excited delirium and sudden death: a syndromal disorder at the extreme end of the neuropsychiatric continuum. *Frontiers in Physiology*, 7, 435.
- 30] Penders, T. M., Gestring, R. E., & Vilensky, D. A. (2012). Excited delirium following use of synthetic cathinones (bath salts). *General hospital psychiatry*, 34(6), 647-650.
- 31] Zinkiewicz, L., Curtis, A., Meurer, H., & Miller, P. (2016). Demographic risk factors for alcohol-related aggression in and around licensed venues. *Alcohol and alcoholism*, 51(2), 196-200
- 32] wamoto, D. K., Cheng, A., Lee, C. S., Takamatsu, S., & Gordon, D. (2011). "Man-ing" up and getting drunk: The role of masculine norms, alcohol intoxication and alcohol-related problems among college men. *Addictive behaviors*, 36(9), 906-911.
- 33] Hughes, K., Anderson, Z., Morleo, M., & Bellis, M. A. (2008). Alcohol, nightlife and violence: the relative contributions of drinking before and during nights out to negative health and criminal justice outcomes. *Addiction*, 103(1), 60-65.
- 34] Graham, K., Bernards, S., Osgood, D. W., & Wells, S. (2006). Bad nights or bad bars? Multi-level analysis of environmental predictors of aggression in late-night large-capacity bars and clubs. *Addiction*, 101(11), 1569-1580.
- 35] Spronk, D. (2024). Factsheet Omgevingspreventie in het uitgaansleven. Trimbos-instituut. Utrecht. Geraadpleegd van: Factsheet Omgevingspreventie in het uitgaansleven - Trimbos-instituut
- 36] Kalinauskaite, I. (2018). Atmosphere on/aggression off: exploring the concept and measurement of atmosphere in an urban nightlife setting.
- 37] Voorham, L. en van Hasselt, N (2013). Geweld onder invloed beïnvloeden. Trimbos-instituut. Geraadpleegd op 10 februari 2026 via pfg91316 factsheet geweld onder invloed beïnvloeden.pdf
- 38] van Reemst, L., van Bruchem, M., van Dalen, M., Ejbye-Ernst, P., van Lith, L., Sunde, H. M., ... & Lindegaard, M. R. (2024). De-escalatie van agressie tijdens politie-burgerinteracties in het uitgaansleven. *Het Tijdschrift voor de Politie*, 2024(3).
- 39] van Lith, L., Hutter, R. I., Sexton, M. M., Vandeviver, C., Schoonmade, L. J., & Lindegaard, M. R. (2025). What do we mean by de-escalation in police-citizen encounters? A scoping review on conceptualization, techniques, and effectiveness. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 40(3), 625-644.

Colofon

Auteur: Marloes van Goor en Desirée Spronk, Trimbos-instituut

Met medewerking van: Ninette van Hasselt, Marjan Möhle en Martha de Jonge, Trimbos-instituut en Ingrid Schuurs van het CCV.

Vormgeving: The Creative Hub

Artikelnummer: TRI-AF1310